

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ЮРИДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД» ЯК СКЛADOVA ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ (ВДОСКОНАЛЕННЯ) ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ У ПРАВНИЧИХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ (ЧАСТИНА ДРУГА, ПРОДОВЖЕННЯ)

DISCIPLINE “LEGAL TRANSLATION” AS A COMPONENT OF THE PROCESS OF FORMATION (IMPROVEMENT) OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF LAW STUDENTS IN LAW SCHOOLS OF UKRAINE (PART TWO, CONTINUATION)

Коломось Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України,
декан юридичного факультету
Запорізький національний університет

Актуальність роботи полягає у потребі формування ґрунтовного підходу до аналізу унікального ресурсу (кадрового, змістовного аспектів) навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як невід'ємної складової процесу формування (вдосконалення) іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах в умовах запиту на правників, спроможних інтегрувати у міжнародний та європейський професійний правничий простір, супроводжувати виконання зобов'язань України щодо перекладу актів законодавства України та актів ЄС, сприяти функціонуванню офісу перекладів Офісу Віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Пропонується змістовне наповнення навчальної дисципліни «Юридичний переклад» розглядати із поєднання «мовної» та «правової» складових (у розрізі тем, модулів) пропонувати для вивчення на третьому-четвертому роках першого (бакалаврського) або ж на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у правничих школах України. Розподіл всіх годин обсягу пропонувати з розрахунку: лекційні години, практичні заняття, самостійна робота у розрізі пропонується вважати «базову» кадрову модель, сформовану завдяки одночасному залученню двох викладачів («бінарна» модель), а саме: викладача-філолога і викладача-правника, із розподілом між ними відповідно «мовної» та «правничої» складових змісту, та «ускладненням» її «факультативним» елементом, яким може бути або «внутрішній варіант» – правник-перекладач із досвідом роботи із закордонними клієнтами, міжнародними правничими кампаніями або «зовнішній варіант» – представник зарубіжної правничої школи-носії іноземної мови або ж зарубіжний експерт у галузі права-носії мови. Як альтернативна й обов'язково виняткова модель («кадровий голод» в умовах надзвичайних подій, воєнного стану тощо) кадрового забезпечення може бути «мономодель», завдяки залученню до викладання відповідної навчальної дисципліни викладача-правника з освітою філолога й обов'язково з досвідом перекладацької діяльності у сфері права.

Ключові слова: іншомовна професійна спроможність, студенти-правники, навчальна дисципліна, юридичний переклад, кадрова модель, зміст.

The relevance of the work lies in the need to develop a thorough approach to the analysis of the unique resource (personnel, content aspects) of the discipline «Legal Translation» as an integral part of the process of formation (improvement) of foreign language professional training of law students in national law schools in the context of the demand for lawyers capable of integrating into the international and European professional legal space, supporting the fulfilment of Ukraine's obligations regarding the translation of Ukrainian and EU legislation, and facilitating the function of. It is proposed to consider the content of the discipline «Legal Translation» as a combination of «linguistic» and «legal» components (in terms of topics, modules) and to offer it for study in the third or fourth year of the first (bachelor's) or second (master's) level of higher education in law schools of Ukraine. The distribution of all hours should be proposed on the basis of: lecture hours, practical classes, independent work in the context of the proposed «basic» staffing model, formed through the simultaneous involvement of two teachers («binary» model), namely a teacher-philologist and a teacher-lawyer, with the distribution between them of the «language» and «legal» components of the content, respectively, and its «complication» by an «optional» element, which can be either an «internal option» – a legal translator with experience of working with foreign clients, international legal campaigns or an «external option» – a representative of a foreign law school – a native speaker of a foreign language or a foreign legal expert – a native speaker of a foreign language. As an alternative and necessarily exceptional model («staff shortage» in the context of emergency events, martial law, etc.), a «mono-model» may be used, whereby a legal teacher with a philological background and experience in legal translation is engaged to teach the relevant discipline.

Key words: foreign language professional competence, law students, academic discipline, legal translation, personnel model, content.

Вступ. Актуальність. Актуальність роботи полягає у потребі формування ґрунтовного підходу до аналізу унікального ресурсу (кадрового, змістовного аспектів) навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як невід'ємної складової процесу формування (вдосконалення) іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах в умовах запиту на правників, спроможних інтегрувати у міжнародний та європейський професійний правничий простір, супроводжувати виконання зобов'язань України щодо перекладу актів законодавства України та ЄС, сприяти функціонуванню офісу перекладів Офісу Віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. **Метою роботи** є розкриття особливостей змістовного, кадрового аспектів ресурсу навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як невід'ємної складової формування (вдосконалення) іншомовної компетентності студентів-правників у вітчизняних правничих школах. **Об'єктом дослідження** є суспільні відносини, що безпосередньо пов'язані із формуванням

(вдосконаленням) іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах. **Предметом дослідження** є унікальний (кадровий, змістовний аспекти) ресурс навчальної дисципліни «Юридичний переклад» як складової процесу формування (вдосконалення) іншомовної професійної підготовки студентів-правників у вітчизняних правничих школах. **Методи дослідження**, серед яких як загальні, так і спеціальні (аналіз, синтез, спеціально-юридичний, компаративно-правовий, історико-правовий, логічний, метод класифікаційного поділу, а також методи моделювання, прогнозування), формують сукупність, за допомогою якої й забезпечено спеціалізацію дослідження й сформульовано висновки та пропозиції. **Стан дослідження проблематики** характеризується різноманітністю напрямків та поліваріативністю підходів, посиленою спеціалізацією дослідження окремих аспектах відповідної проблеми представниками різних наукових напрямків – вчених-філологів, вчених-педагогів, вчених-політологів, вчених-правників, вчених-соціологів тощо.

Хоча в наявності достатні кількісні показники наукових тематичних праць з проблематики іншомовної професійної компетентності студентів-правників, варто зазначити, що, на жаль, немає ґрунтовних наукових досліджень, присвячених кадровому та змістовному наповненню відповідної складової формування (вдосконалення) іншомовної професійної компетентності студентів-правників, що і не дозволяє у повному обсязі з'ясувати весь унікальний ресурс відповідної навчальної дисципліни, що й актуалізує відповідне дослідження в умовах реформування вітчизняної юридичної освіти та пошуку нових моделей змістовного наповнення та кадрового супроводу забезпечення якісної підготовки конкурентоспроможних правників.

Основний зміст. III. Навчальна дисципліна «Юридичний переклад» як навчальна дисципліна вільного вибору студентів-правників: особливості формування змісту. Формування (вдосконалення) іншомовної професійної підготовки студентів-правників цілком логічно передбачає можливість формування серед пропозицій «Каталогу вибірових дисциплін» («Переліку вибірових дисциплін») й навчальної дисципліни «Юридичний переклад», з огляду на суттєве зростання в умовах євроінтеграційних державотворчих та правотворчих процесів в Україні, запиту суспільства, держави на правників, спроможних працювати із актами Європейського Союзу, комунікувати із колегами у європейському та світовому професійному просторі, здійснювати професійну діяльність в межах останнього, інтеграції у європейський правничий професійний простір. Спроможність працювати з юридичними документами, бути учасником юридичних процесів, розуміти правничу термінологію, з урахуванням її специфіки залежно від основного контексту, актуалізують поглиблену увагу закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх правників, при формуванні (вдосконаленні) іншомовної професійної спроможності останніх, зосереджуватись і на створенні достатніх умов для формування у них компетентностей юридичного перекладу, розширення професійної компетентності правників, в т.ч. й за рахунок додаткової спроможності бути перекладачем у своїй професійній діяльності, у професійній сфері.

Варто усвідомлювати, що юридичний переклад – це «... різновид галузевого перекладу», «спеціальний галузевий переклад» [1, с. 193], «це найскладніший тип перекладу, бо він є багатоаспектним, із поєднанням правової, лінгвістичної, політичної та культурної складових» [2], це найскладніший вид галузевого перекладу, бо «... перекладач має бути одночасно і філологом, і правником» [3], вид «спеціалізованого перекладу, який обслуговує правову сферу комунікації і найчастіше представляє собою переклад матеріалів, необхідних для обміну інформацією на юридичну тематику та здійснення комунікації між людьми, які володіють різними мовами» [4, с. 143]. Це «один із видів найскладніших видів перекладу» [5, с. 126, 128], це «різновид спеціалізованого перекладу, особливим завданням якого є ... співставлення оригіналу і перекладу за параметрами структури, семантики і потенціалу впливу» [4, с. 146], «визначення того, в чому текст оригіналу повинен збігатися із текстом перекладу, а в чому може не збігатися» [4, с. 146], із орієнтацією на те, що переклад не має жодним чином «зашкодити» оригіналу, має забезпечити збереження юридичної сили оригіналу.

Юридичний переклад, як і будь-який інший переклад, полягає у «... перетворенні документа (тексту), написаного мовою оригіналу, або ж промови в оригіналі, на відповідник цільовою мовою ... однак саме цей вид стоїть на перетині трьох галузей – правознавства (права), мовознавства і перекладознавства» [6]. У класифікаційному поділі типів перекладу (галузевого перекладу) юридичному виділяється особливе місце. Так, наприклад, О. Рахімова, Л. Лебедева, аналізуючи різні підходи щодо поділу галузевого перекладу на типи, види, звертають увагу на те, що,

з урахуванням різних галузей знань, переклад може бути науково-технічним, суспільно-політичним, при цьому перший, при деталізованому поділі, розпорошується у «... військовий, медичний ... в галузі юриспруденції» [1, с. 190], водночас зазначають, що за цим же критерієм виокремлюються різні види «спеціального перекладу», серед яких і «переклад текстів у галузі права» [1, с. 190], хоча «домінуючим» все ж таки є поділ перекладу на усний та письмовий залежно від «безпосереднього об'єкту (предмету) перекладу» [1, с. 191]. Хоча останнім часом досить часто можна зустріти й згадування про інші особливості, а саме: аудіювання, читання, говоріння, письмо. Якщо мова йде про усний переклад, його ще називають «перекладом на слух», оскільки передбачається сприйняття особою оригіналу на слух (в усній формі) й подання перекладу для усного сприйняття (модель відносин «Людина-Людині»), то варто розуміти, що має місце його видове розмаїття – синхронний, послідовний та переклад з паперу, із загальною для всіх них ознакою – «одноразовістю». При фокусуванні уваги на письмовому перекладі (модель «Людина-Знак»), мова йде про роботу із «документами, писаним фіксованим оригіналом» й наданням можливості багаторазового опрацювання результатів перекладу. Ну і, з урахуванням активного використання технологічних процесів, інформаційних технологій, модель відносин може мати вигляд «Людина-Техніка (Технологія)», а відповідно й переклад вважається аудіовізуальним. Всі ці положення у повній мірі варто враховувати при формуванні змісту навчальної дисципліни вільного вибору студентів-правників «Юридичний переклад», із одночасним урахуванням особливостей відповідного галузевого перекладу. Серед таких виокремлюються: специфіка та складність правової термінології, «мінливість» правового дискурсу, особливість (не стандартизованість, хоча й із прагненням до такої) національних правових систем, що впливає на сприйняття розуміння та відтворення предмету перекладу (залежно від законодавства країни, регіону, правових стандартів тощо). Н. Курах, І. Труценко, Т. Редчись виокремлюють серед особливостей юридичного перекладу «... потребу урахування того, що кожна країна має свою власну правову систему, яка відображає її культуру, історію і менталітет ... і потрібно забезпечити максимальну відповідність вихідного тексту термінології правової системи іншої країни та її відповідність мові перекладу з точки зору стилю та синтаксису ... наявність значної кількості спеціальних термінів, що вимагають ... використання різних засобів комунікації ... як наслідок, неправильний переклад ... не тільки спотворює зміст, але й призводить до серйозних наслідків ... невиконання угод, договорів, порушень прав людини» [7, с. 130–131].

При формуванні змісту навчальної дисципліни варто враховувати, що: по-перше, вивчення відповідної дисципліни вже передбачає наявність певного «фундаменту» у підготовці студентів-правників, загальноомовної, в т.ч. й іншомовної, компетентності навчальних дисциплін загальнообов'язкового блоку та «базових» навчальних дисциплін фахового спрямування. Оскільки «Юридичний переклад» є практикоорієнтовною навчальною дисципліною професійного спрямування, вже має бути у студента-правника «запас» професійних правничих знань й достатній рівень іншомовної підготовки. Все це дає підстави стверджувати, що таку дисципліну цілком можна запропонувати студентам-правникам на четвертому році навчання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти або ж на другому (магістерському) рівні вищої освіти. По-друге, зміст наповнен має бути таким, щоб охопити все розмаїття юридичних текстів як жанру офіційно-ділового стилю, із акцентом на їх лексичні (терміни, фразеологізми, архаїзми тощо), граматичні (часові форми, безособові речення, синтаксична структура тощо) особливості, специфіку усного, аудіовізуального перекладу, вимоги до особи, яка

здійснює переклад, а також зосередити увагу на нюансах перекладу у різних складових системи права, правової системи, особливо, з урахуванням своєрідності правових систем світу, національного характеру законодавства країн світу, наявності стандартизованих міжнародно-правових та європейських правових приписів тощо.

З огляду на те, що відповідна навчальна дисципліна вільного вибору пропонується студентам-правникам для підвищення їх конкурентоспроможності у подальшій професійній діяльності, цілком логічним є моделювання змісту відповідної навчальної дисципліни (з розрахунку 3–4 кредити ЄКТС), із тим, щоб передбачити: а) блок тем з поглибленого вивчення особливостей правничої термінології, її перекладу, в т.ч. й залежно від контексту, роботі із словниками правничої термінології, словосполучень, аббревіатур тощо. Неодноразово зверталась увага на те, що правники-перекладачі «без досвіду» припускають помилку у професійній діяльності, серед яких: «... неточність у виборі мовного аналогу як результат – неточний зміст перекладу певного положення або ж документу в цілому; прямий переклад кліше – перекладач не адаптує «клішований юридичний термін» до потреб країни; помилки у перекладі аббревіатур, скорочень, назв, особисті оціночні судження, пояснення, судження» [3]. Варто звернути увагу на те, що правничі термінології не тільки кількісно значна, але й багатозначна у розумінні. Так, наприклад, українському терміну «адвокат» релевантними є одразу три англійські терміни – «advocate», «solicitor», «barrister». Привертає увагу й те, що порівняння, наприклад, британської та американської правничої термінології виявляє відмінності «... на рівні національно-культурного компонента навіть серед термінів, які позначають універсальні поняття права» [4, с. 144]. Так, наприклад, під час перекладу словосполучення «ордер на арешт», з урахуванням специфіки законодавства і правової системи країни, британський еквівалент буде «bench warrant», натомість американський – «arrest warrant» [4, с. 144], як і, наприклад, «місто – графство» у британському еквіваленті – це «county of city (of town)», натомість «місто-округ» у США – «a metropolitan town/country», отже «county» – це «графство», це «округ» [4, с. 144]. Наприклад, словосполучення Solicitor General, що перекладається як «заступник генерального прокурора/ заступник міністра юстиції» у США визначає одну особу, бо ці посади поєднані, натомість у Великій Британії – це різні посади [5, с. 128], аналогічно є ситуація, наприклад, й із словосполученням «Attorney General» [5, с. 128]. Саме тому і у змісті відповідної навчальної дисципліни варто передбачити ці положення. Так, наприклад, у Запорізькому національному університеті у змісті навчальної дисципліни «Юридичний переклад» передбачено окремий модуль «Британський та американський варіанти англійської мови у сфері юриспруденції». Звертаючи увагу на синоніми в перекладі юридичних термінів, варто пам'ятати, що: «... у разі багатозначності терміну, що є досить поширеною практикою, варто спиратися на к... rate у словосполученні «interest rate» означає «відсоткову ставку», натомість у словосполученні «inflation rate» вже означає «рівень інфляції» [8, с. 122], не забувати і про країнознавчі та географічні реалії. Так, наприклад, Law School of Washington State University варто перекладати як «Правничі школа університету штату Вашингтон» і жодним чином не як «Правничі школа Вашингтонського державного університету». У разі ж відсутності еквіваленту у мові перекладу варто підбирати онтекст і лексичний відповідник або ж використовувати кальку» [8, с. 122].

Складнощі виникають також із «сталими виразами», складними термінами та фразеологізмами й їх перекладом або у правничих документах, або ж під час професійного спілкування, процесуальних дій тощо. Так, в якості прикладу можна назвати некоректний переклад словосполучення «bad actor», що позначає «затятого злочинця», а не

«поганого актора», «composite picture» – як такого, що позначає «фоторобота», однак не «зібрану (збірну) картину». Варто усвідомлювати, що в наявності є юридичні ідіоми («мовні штампи»), які використовуються досить часто як у правничих документах, так і у спілкуванні, як-то: «to make default» – «не виконувати обов'язки», «не з'являтися до суду», «the bar and the bench» – «адвокати та судді». Не менш важливо пам'ятати про «своєрідні сталі словосполучення», а саме: «Magna Carta» у перекладі українською мовою – «Велика хартія вольностей», «Writ of Mandamus» – український аналог «Судовий наказ». Складнощі юридичного перекладу зумовлені й специфікою формування юридичної термінології кожної країни, а відповідно потребою урахування цього у професійній діяльності у разі опрацювання актів законодавства відповідної країни, участі у процесуальних діях, у роботі з клієнтами тощо. Так, наприклад, такі юридичні терміни в американському праві як «prison» і «jail» не є повними синонімами і їх «... семантична відмінність вказує на термін тюремного ув'язнення й на тяжкість вчиненого злочину ... якщо термін не перевищує одного року, тоді відповідну пенітенціарну установу називають «jail», а у разі ж більш тривалого терміну – «prison». Така відмінність обумовлена історією формування системи пенітенціарних установ США [4, с. 144; 9, 57].

Не менш важливими є й аббревіатури та використання транслітерації у їх перекладі, як-то: TRIPS Abkommens – Угода про ТАПІВ, Agreement on Trade – Related Aspects of Intellectual Property Rights – український еквівалент – Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності або ж WTO-Abkommen – Угода про ВТО, World Trade Organization – Всесвітня торгівельна організація [7, с. 132], FBI – Federal Bureau of Investigations, BASF – Bar Association of San Francisco – Колегія адвокатів Штату Сан-Франциско, а також скорочень, як-то: gdn – guardian (опікун), Gtd – guaranteed (гарантований), CID – Civil Investigative demand (вимога про видачу документа), B.L.A. – bilateral agreement (двосторонній договір), ROR – release on recognizance (звільнення з підпискою про невиїзд), GBMI – guilty, but mentally ill (винний, проте вимагає примусового психіатричного лікування на період терміну виконання покарання), DUI/ DWI – driving under the influence/driving while intoxicated (керування автотранспортним засобом у нетверезому стані або у стані сп'яніння) [5, с. 128]. Цей блок змістовного наповнення відповідної навчальної дисципліни має зосереджуватися на роботі із глосаріями, словниками правничих термінів, глосарієм термінів acquies ЕС, тлумачними словниками, що дозволить не тільки збагатити спеціальний фаховий словниковий запас здобувачів-правників, але й розуміння особливостей відповідної термінології у законодавстві різних країн світу, особливостей перекладу термінів й пошуку релевантних вітчизняних мовних аналогів.

По-третє, блок тем з роботою з юридичними текстами (нормативно-правовими актами, інтерпретаційними актами, індивідуальними актами тощо). З огляду на актуалізацію для України проблематики кадрового супроводу процесів перекладу актів законодавства ЄС українською мовою й актів законодавства України англійською мовою в умовах реалізації євроінтеграційних прагнень України, підтвердженням чому цілком можна вважати підвищений інтерес керівництва країни до формування державної політики у відповідній сфері та її реалізації, інституційного забезпечення, в т.ч. й завдяки створенню Офісу перекладів в Офісі Віце-прем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Поглиблена робота з різними юридичними текстами дозволить реалізувати модель «Людина-Знак» й дозволить зосередитися на особливостях кожного із них, їх структурі, назві, змісті. Цілком логічно вбачається робота з різними актами національного законодавства, із актами правозастосування, інтер-

претаційними актами, індивідуальними документами. Їх можна використовувати як для письмового перекладу, так і для усного (як різновиду «перекладу з паперу»). Важливо пам'ятати, що саме в аспекті різновидів юридичних текстів навіть простежується певна спеціалізація окремих бюро перекладів або ж юридичних фірм (додатковий напрямок їх роботи), із акцентом, наприклад, на договори, меморандуми, контракти, установчі документи, апостили, доручення, заповіти, документи для перетину кордону тощо. Для майбутнього правника, що орієнтується на професійну реалізацію у комерційній сфері, беззаперечно важливо розуміти специфіку всіх документів приватно-правової сфери регулювання, хоча й інші також не будуть поза його увагою (контракти, сертифікати, ліцензії, накази тощо), а це вимагає потребу їх опрацювання під час вивчення відповідної навчальної дисципліни «Юридичний переклад».

По-четверте, теми з усного та аудіовізуального перекладу, із акцентом на предмет перекладу і модель взаємовідносин під час перекладу. Доречним вбачається внутрішній поділ тем і занять на: матеріальну, процедурну та процесуальну складові, із розподілом по галузям права і видам професійної правничої діяльності.

По-п'яте, вимоги до правника-викладача, із розмежуванням його статусу у разі юридичного перекладу для своєї професійної діяльності та набуття окремого процесуального статусу перекладача як учасника будь-якого різновиду юридичного процесу або ж процедури, із особливостями його відповідальності як елементу відповідного процесуального статусу.

Враховуючи специфіку юридичного перекладу, про що вже зазначалося, варто враховувати все ж таки, що зміст відповідної навчальної дисципліни має поєднувати «мовний» та «правничий» елементи, навіть з огляду на те, що дисципліна пропонується саме здобувачам-правникам. Саме тому серед тем можна запропонувати: 1. Вступ. Англійська (інший аналог) мова у сфері права. 2. Граматичні характеристики юридичного дискурсу: морфологія і синтаксис. 3. Структурно-семантичні аспекти юридичного перекладу. 4. Прагматично-стилістичні особливості юридичного дискурсу. 5. Британський та американський варіанти англійської мови у сфері права. 6. Юридична термінологія та особливості її перекладу. 7. Особливості перекладу текстів актів міжнародного та національного права. 8. Ділове правниче професійне спілкування. Синхронний та послідовний переклад у сфері права. 9. Письмовий юридичний переклад. Особливості перекладу юридичних документів. 10. Аудіовізуальний юридичний переклад. Використання інформаційно-технологічних інструментів у юридичному перекладі. Враховуючи змістовну практичну спрямованість відповідної навчальної дисципліни в цілому, логічним є розподіл всіх годин обсягу викладання на: лекційні години, практичні заняття, самостійну роботу у розрізі: 1/4 – 2/4 – 1/4 й із заліком як формою підсумкової атестації.

Отже, зміст навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад», з урахуванням особливостей відповідного різновиду галузевого перекладу, має поєднувати «мовну» та «правову» складові, практикоорієнтованість (у розрізі тем, модулів) й, з огляду на орієнтацію на здобувачів-правників, бути запропонованим на третьому-четвертому роках першого (бакалаврського) або ж на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у правничих школах України.

IV. Навчальна дисципліна «Юридичний переклад»: особливості кадрового забезпечення викладання. З огляду на специфіку відповідної навчальної дисципліни, її зміст та враховуючи унікальність самого юридичного перекладу як різновиду галузевого перекладу, що передбачає поєднання «мовної» та «правничої» підготовки здобувачів, цілком логічно вести мову про те, що

й кадровий супровід викладання має бути релевантним. Роль викладача варто розглядати в аспекті формування відповідної компетентності здобувачів-правників у розрізі всіх її елементів, в т.ч.: 1) мотиваційному, із формуванням «глибокої зацікавленості» у певному різновиді галузевого перекладу, важливості набуття відповідних компетентностей для професійної реалізації, підвищення рівня своєї конкурентноспроможності на ринку сучасної правничої праці; 2) цільовому, із формуванням у здобувачів під час навчання, із орієнтацією на подальшу професійну діяльність у галузі права, компетентностей визначати «... особисті цілі, проекти, плани, конкретні алгоритми дій щодо їх досягнення» [10, с. 80] у сфері правничої діяльності як на національному рівні, в т.ч. й із доступом до джерел права ЄС, зарубіжних країн, так і на національному рівні (професійна реалізація у міжнародних інституціях, у міжнародних правничих кампаніях, «успішна реалізація» при співпраці із закордонними клієнтами тощо); 3) орієнтаційному, із урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх умов професійної правничої діяльності (запит суспільства, держави на правників, спроможних працювати в умовах євроінтеграційних та північноатлантичних реалій життя, із усуненням будь-яких «мовних бар'єрів» та високою результативністю своєї професійної діяльності); 4) функціональному, із акцентом на формування у здобувачів-правників компетентностей щодо використання набутих знань, умінь, навичок перекладу правничих документів, усного перекладу, аудіовізуального перекладу у професійній правничій діяльності, застосування правничої термінології, із релевантними змісту юридичного дискурсу мовними еквівалентами тощо, для формування професійних зав'язків й інтеграції у професійний правничий простір); 5) контрольному, із визначенням критеріїв оцінювання як поточного, так і підсумкового, із урахуванням особливостей як самого юридичного перекладу як різновиду галузевого перекладу, так всього розмаїття їх типів та різновидів; 6) оцінному (оціночному), із формуванням у здобувачів-правників компетентностей щодо визначення ними засад самооцінювання, рівня «стійкості» до нових потреб правничого простору в правниках-перекладачах, вдосконалення спеціалізації останніх й навчання «впродовж всього професійного життя». Викладач – це не «... тільки висококваліфікований спеціаліст, але й творча, комунікабельна, всебічно розвинена та гармонійна особистість» [10, с. 80], що вимагає при визначенні кадрового супроводу викладання навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад» урахування не тільки безпосередньо високого рівня професійної кваліфікації викладача, але й «... психологічних, етичних, естетичних та комунікабельних компонентів його компетентності» [10, с. 80], оскільки студентоцентрованість та практикоорієнтованість процесу вивчення відповідної навчальної дисципліни передбачає усвідомлення викладачем «... унікальності самого здобувача» [10, с. 80], специфіки самої дисципліни й її ролі у формуванні професійної правничої компетентності здобувачів в цілому, «... своєї відповідальності у цьому процесі» [10, с. 80]. Це набуває особливого значення, з огляду на те, що відповідна навчальна дисципліна є дисципліною вільного вибору здобувачів-правників, й сама процедура вибору нерозривно пов'язана із «привабливістю» викладача (викладачів), які забезпечують її викладання для здобувачів, авторитетом його (її) у спільноті здобувачів, відсутності «елементів токсичності» у їх діалозі.

Це все зумовлює обґрунтування потреби формування «міксованого» («складного») кадрового ресурсу для викладання відповідної навчальної дисципліни за рахунок залучення викладача-філолога і викладача-правника, «бінарного кадрового супроводу». Це дозволяє не тільки забезпечити набуття здобувачами-правниками відповідних іншомовних компетентностей (і це дозво-

лити зосередити увагу на тих темах, які безпосередньо присвячені характеристикам дискурсу), а також зосередити акцент уваги на фахових особливостях іншомовної компетентності. Недоцільним вбачається використання «моносуб'єктної» моделі при визначенні кадрового супроводу викладання навчальної дисципліни, як стосовно моделі «викладач-філолог», так і моделі «викладач-правник». «Моносуб'єктність» кадрового забезпечення викладання цієї дисципліни, навіть з огляду на можливість підвищення кваліфікації викладача, на жаль, не є цілком релевантною, бо для філолога досить складно «зануритися» у всю специфіку сфери права, навіть якщо особа підвищує свою компетентність шляхом отримання другої вищої освіти (галузі знань 08 Право спеціальність 081 Право), оскільки: по-перше, це досить тривалий процес, а, по-друге, досить складний процес, із значними ресурсними витратами, по-третє, він має бути постійним, оскільки вимагає своєчасного реагування на всі зміни у правових системах сучасності й вдосконалення практичного досвіду у сфері права. Стандарт вищої освіти для другого (магістерського) рівня за спеціальністю 081 Право передбачає обов'язкову наявність у вступника (як одна із умов допуску) вищої освіти за першим (бакалаврським) саме за спеціальністю 081 Право або ж 293 Міжнародне право, що унеможливило для викладачів-філологів можливість навчання лише за другим (магістерським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 081 Право або 293 Міжнародне право. Це ускладнює процес підготовки «моносуб'єкта» (модель «викладач-філолог») для викладання навчальної дисципліни вільного вибору «Юридичний переклад».

Комплексний характер змісту навчальної дисципліни («мовно-правничий») вимагає й релевантного кадрового забезпечення, яким є бінарне (філолого-правниче) кадрове забезпечення, тобто із одночасним залученням до викладання відповідної навчальної дисципліни двох викладачів – викладача-філолога і викладача-правника. Якісне забезпечення формування у здобувачів-правників компетентностей юридичного перекладу можливе завдяки одночасному залученню «викладача-філолога», який зосереджується на викладанні «мовної» частини змісту дисципліни, а також викладача-правника, який зосереджується відповідно – на «правничій» складовій змісту, й спільної їх участі під час проміжної (поточної) та підсумкової атестації здобувачів.

Практикоорієнтований компетентнісний зміст дисципліни передбачає наявність відповідного рівня підготовки самих викладачів, наявності у них практичного досвіду юридичного перекладу, а також активне залучення експертів галузей (насамперед, правників) або ж в якості «основного» викладача або ж хоча б в якості «гостьових» викладачів. «Якщо «основні викладачі» формують «базову модель» кадрового супроводу викладання відповідної навчальної дисципліни, тоді як «гостьові» – «факультативні» елементи такої моделі. Враховуючи, що відповідна навчальна дисципліна орієнтована на здобувачів-правників, логічним є акцент при формуванні «факультативного» елементу кадрового ресурсу саме на експертах у галузі права. «Гостьові» викладачі (практики, експерти галузі) можуть залучатися одноразово, для супроводу окремих тем, модулів, для поточної атестації здобувачів. Так, цілком логічним залучення практикуючих правників-перекладачів з досвідом відповідної роботи у міжнародних юридичних фірмах, які спеціалізуються на обслуговуванні міжнародних кампаній, підготовці документів та представництві інтересів клієнтів у судових інституціях (наприклад, ЄСПЛ), під час вивчення тем, безпосередньо пов'язаних із перекладом актів міжнародного та національного законодавства, перекладом інтерпретаційних актів. Так, наприклад, Олег Клим'юк, член Центру правничої лінгвістики ВША НААУ, під час участі

у заході з підвищення кваліфікації адвокатів зазначив, що для представників будь-якої правничої професії важливо бути спроможним до роботи із закордонними клієнтами, міжнародними партнерами, що передбачає наявність компетентностей роботи із міжнародними актами, актами зарубіжного законодавства, професійного іншомовного спілкування, із використанням релевантної правничої термінології. При цьому професійна правнича діяльність може бути «ускладнена» й перекладацькою діяльністю у галузі права, із дотриманням добровільних стандартів ISO-20771-2020 [11]. Задля цього відповідні компетентності потрібно формувати не тільки в процесі професійної діяльності у галузі права, але й, насамперед, під час навчання у закладах вищої освіти.

«Факультативний» елемент кадрової моделі викладання відповідної навчальної дисципліни можуть формувати й представники закордонних правничих шкіл або ж правники-практики, які є носіями іноземної мови, що суттєво актуалізується в умовах впровадження дистанційного (online) навчання й формування додаткових можливостей для «віддалених контактних відносин», а також підтримки іноземних партнерів й готовності їх до співпраці із вітчизняними правничими школами в умовах зовнішньої збройної агресії проти України, і про що зазначають вчені, які досліджують особливості організації освітнього процесу в умовах дистанційного режиму роботи закладів вищої освіти (наприклад, роботи В. Белової, В. Зубенко та ін.) [12; 13]. Так, наприклад, завдяки підтримці Програми USAID «Справедливість для всіх» для всіх правничих шкіл України було запропоновано у 2023–2025 р.р. проєкт «International Support for Ukrainian School», із можливістю залучення до освітнього процесу професорів закордонних університетів при викладанні окремих тем навчальних дисциплін вільного вибору здобувачів-правників. Позитивною практикою варто вважати залучення під час вивчення тем, безпосередньо пов'язаних із британським та англійським варіантом англійської мови у сфері права, правників-носіїв відповідної мови, із фаховими завданнями з усного, письмового, аудіовізуального юридичного перекладу, що дозволяє вже у безпосередньому спілкуванні не тільки зосередитися на відповідних особливостях правничої термінології, аббревіатур, словосполучень, правничого дискурсу, професійного спілкування, правничого письма тощо.

Доречним є формування «кадрової» моделі забезпечення викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад», із доповненням «факультативним» елементом не тільки шляхом залучення саме професорів-носіїв іноземної мови як представників закордонних правничих шкіл, а й завдяки залученню закордонних професіоналів у галузі права (нотаріусів, адвокатів, суддів, прокурорів тощо) й використання відповідного «зовнішнього» ресурсу під час модельованих завдань із професійним спрямуванням (наприклад, підготовка та аналіз промови адвоката у судовому засіданні перед судом присяжних, підготовка доручення для представництва інтересів клієнта у відносинах із органом публічної адміністрації, дебати сторін під час медіаційної процедури тощо). «Факультативний» елемент кадрового супроводу викладання відповідної навчальної дисципліни може мати прояв не тільки завдяки разовим (поодиноким) зустрічам здобувачів-правників із закордонними правниками-носіями мови (окремі теми, модулі тощо), але й завдяки системним зустрічам (декілька тем, модулів спільно), що дозволить забезпечити постійну професійну іншомовну правничу комунікацію із правниками-носіями мови, посилити комунікацію такої комунікації та поглиблення рівня підготовки здобувачів-правників (комплексні послідовні завдання, різні форми співпраці, моніторинг рівня засвоєння знань, набуття компетентностей, персоніфікація співпраці тощо). Використання «факультативного» елементу кадрового супроводу

викладання відповідної дисципліни дозволяє посилити всі складові компетентності здобувачів-правників (цільову, орієнтаційну, функціональну, оцінну, контрольну), в т.ч. й за рахунок наочності прикладів успішної професійної реалізації правників завдяки додатковим можливостям, наданим завдяки посиленню іншомовної професійної правничої компетентності, в т.ч. й у частині компетентностей юридичного перекладу.

Отже, для забезпечення викладання навчальної дисципліни «Юридичний переклад» оптимальною, з огляду на специфіку самої дисципліни, є «базова» кадрова модель, сформована завдяки одночасному залученню двох викладачів («бінарна» модель), а саме: викладача-філолога і викладача-правника, із розподілом між ними відповідно «мовної» та «правничої» складових змісту. Для забезпечення фахової практикоорієнтованості, «занурення» у фахову сферу, доводиться, що доцільним вбачається «ускладнення» вищезазначеної кадрової моделі «факультативним» елементом, яким може бути або «внутрішній варіант» – правник-перекладач із досвідом роботи із закордонними клієнтами, міжнародними правничими кампаніями або ж т. зв. «зовнішній варіант» – представник зарубіжної правничої школи-носії іноземної мови або ж зарубіжний експерт у галузі праваносії мови. Як альтернативна й обов'язково виняткова модель («кадровий голод» в умовах надзвичайних подій, воєнного стану тощо) кадрового забезпечення може бути «мономодель», завдяки залученню до викладання відповідної навчальної дисципліни викладача-правника з освітою філолога й обов'язково з досвідом перекладацької діяльності у сфері права.

Висновки. Змістовне наповнення навчальної дисципліни «Юридичний переклад», з урахуванням особливостей відповідного різновиду галузевого перекладу,

має поєднувати «мовну» та «правову» складові, практикоорієнтованість (у розрізі тем, модулів) й, з огляду на орієнтацію на здобувачів-правників, бути запропонована на третьому-четвертому роках першого (бакалаврського) або ж на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у правничих школах України. Враховуючи змістовну практичну спрямованість відповідної навчальної дисципліни в цілому, логічним є розподіл всіх годин обсягу викладання на: лекційні години, практичні заняття, самостійну роботу у розрізі: 1/4 – 2/4 – 1/4 й із заліком як формою підсумкової атестації. Для забезпечення викладання навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів-правників «Юридичний переклад» оптимальною, з огляду на специфіку самої дисципліни, є «базова» кадрова модель, сформована завдяки одночасному залученню двох викладачів («бінарна» модель), а саме: викладача-філолога і викладача-правника, із розподілом між ними відповідно «мовної» та «правничої» складових змісту. Для забезпечення фахової практикоорієнтованості, «занурення» у фахову сферу, доводиться, що доцільним вбачається «ускладнення» вищезазначеної кадрової моделі «факультативним» елементом, яким може бути або «внутрішній варіант» – правник-перекладач із досвідом роботи із закордонними клієнтами, міжнародними правничими кампаніями або ж т. зв. «зовнішній варіант» – представник зарубіжної правничої школи-носії іноземної мови або ж зарубіжний експерт у галузі праваносії мови. Як альтернативна й обов'язково виняткова модель («кадровий голод» в умовах надзвичайних подій, воєнного стану тощо) кадрового забезпечення може бути «мономодель», завдяки залученню до викладання відповідної навчальної дисципліни викладача-правника з освітою філолога й обов'язково з досвідом перекладацької діяльності у сфері права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рахімова О.К., Лебедева Л.Е. Особливості професій *галузевого перекладача*. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 21. т. 2. С. 189–193.
2. Іовенко О. Що таке юридичний переклад. <https://everest-center.com/shho-take-yurydychnyj-pereklad/> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
3. Все, що ви хотіли знати про юридичні переклади https://protocol.ua/ua/vse_shcho_vi_hotili_znati_pro_yuridichni_perekladi/ (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
4. Радецька С. Юридичний дискурс та переклад: вплив сучасних тенденцій на встановлені норми. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. т. 7. С. 142–147.
5. Желясков В.Я. Труднощі й особливості перекладу текстів, що належать до галузі права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: *Філологія*. 2015. № 18. т. 2. С. 126–128.
6. Ліннік Л. Що таке юридичний переклад? URL: <https://profpereklad.ua/shho-take-juridichnij-pereklad/>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
7. Курах Н.П., Труценко І.І., Рейчиць Т.В. Лексичні трансформації у перекладі юридичних текстів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Сер.: *Філологія. Журналістика*. 2022. № 4 ч. 1. том 33 (72). С. 130–135.
8. Коротка, Н. В. Проблема синонімії в перекладі юридичних текстів англійської мови під час навчання студентів неможливих вишів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 79. т. 1. С. 119–123.
9. Дуднік Г.С., Оришич Д. Л. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: *Філологія*. 2019. № 43. т. 5. С. 56–58.
10. Сахно М. Роль викладача у формуванні іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищого навчального закладу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Сер.: *Педагогіка*. 2017. № 1. С. 79–82. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2019/scachano/VKNUP/VKNUP2017n1/79.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
11. Клим'юк О. Тонкощі юридичного перекладу за допомогою CAT: адвокат Олег Клим'юк <https://www.hsa.org.ua/blog/tonkoshhi-iridicnogo-perekladu-za-dopomogoju-sat-advokat-oleg-klimiuk> (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
12. Белова В. В. Формування іншомовної компетентності у студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. Вип. 86. С. 169–173. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi51/pedformtvorch2023n86/169.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)
13. Зубенко В. О. Інноваційні аспекти викладання іноземної мови для майбутніх юристів в умовах змішаного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 75, т. 1. С. 94–98. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/2020/scachano/NCHDRAG/NCHDRAG2020n75v1/94.pdf>. (Дата звернення: 03.12.2024 р.)